

/ Weitere neuzeitliche Fundstücke aus Veštar“ (267-271), koje su podijelili u tri skupine: metalne, koštane i kamene. Razni utilitarni predmeti su opisani, a zatim i kataloški popisani te ilustrirani. Opeke, crjepove i ulomke kamena kao svjedoke nekadašnje čvrste arhitekture opisao je Roko Surić u članku „Arhitektonski nalazi iz novovjekovnih slojeva Veštra / Architektonische Funde aus den neuzeitlichen Schichten von Veštar“ (273-278). Ana Štilinović Mustaček i Tajana Trbojević Vukičević su – na jednak način kao i one iz antičkoga sloja – obradile „Životinjske kosti iz novovjekovnih slojeva Veštra / Tierknochen aus den neuzeitlichen Schichten von Veštar“ (279-281). Autorice nakon temeljite obrade zaključuju da pronađene kosti domaćih životinja mogu upućivati na razvijeno stočarstvo, ali i na izostanak lova u novovjekovnom Veštru.

U petom i završnom poglavlju „Zaključna razmatranja / Schlussfolgerungen“ sadržan je članak „Veštar u kontekstu rimske trgovine i prometa na istarskoj obali i značaj Veštra u novom vijeku / Veštar im Kontext von römischem Handel und Verkehr an der Küste von Istrien und die Bedeutung von Veštar in der Neuzeit“ (285-287) Luke Bekića, u kojem on iznosi zaključke o istraženom prateći kronologiju trajanja luke na temelju obradenih nalaza. Na samom su kraju „Literatura i izvori / Literatur- und Quellenverzeichnis“ (289-295), kojima prethodi cjelovit plan nalazišta s ucrtanim istraženim područjima (288).

Maja Kaleb

Luka Bekić, *Rani srednji vijek između Panonije i Jadrana. Ranoslavenski keramički i ostali arheološki nalazi od 6. do 8. stoljeća / The Early Medieval Between Pannonia and the Adriatic. Early Slavic Ceramic and Other Archaeological Finds From the Sixth to Eighth Century*, Monografije i katalozi 27, Pula: Arheološki muzej Istre, 2016., 298 str.

Plodna izdavačka djelatnost Arheološkoga muzeja Istre 2016. je godine iznjedrila monografiju Luke Bekića *Rani srednji vijek između Panonije i Jadrana. Ranoslavenski keramički i ostali arheološki nalazi od 6. do 8. stoljeća*. U pet razgranatih poglavlja djelo objedinjuje dosadašnja te nova arheološka saznanja o u znanosti još nedovoljno istraženim i „maglovitim“ pitanjima slavenske

prisutnosti, doseljenja, života i svakodnevice u ranom srednjem vijeku na većem dijelu hrvatskoga prostora, ali i šire, naglašavajući činjenicu kako je domet slavenskoga utjecaja nadilazio današnje granice država. Kako sugerira i sam naslov djela, analiza je usmjerena na materijalne ostatke, posebno na karakteristike, odnosno izgled i način izrade keramičkih posuda, ali i ostalih predmeta izrađenih od metala, kosti, kamena i dr. Sukladno tekstu na hrvatskom jeziku, djelo sadrži i engleski prijevod, podižući ga tako na višu razinu i omogućujući široj stručnoj javnosti lakšu usporedbu sa znanstvenim dostignućima i saznanjima s ostalih prostora ranosrednjovjekovne slavenske prisutnosti. Razumijevanje analize ostataka dodatno je olakšano brojnim slikama, crtežima, geografskim kartama te dijagramima, ali i sposobnošću autora da arheološke spoznaje smjesti u određeni kontekst nadopunjujući ih spoznajama ostalih znanosti, poput povijesti, etnologije i lingvistike.

U „Predgovoru“ (7-8) Darka Komše, uz kratak pregled tema kojima se knjiga bavi, naglašavaju se brojni problemi pri istraživanju naseljavanja slavenskih naroda u središnju Europu sve do sjeveroistočne obale Jadrana, prema riječima autora, jednoga od najslabije istraženih fenomena u arheologiji. Radi se o važnom procesu preslojavanja naroda u završnoj fazi razdoblja velike seobe naroda. Također, ističe se problem naglašenoga nesrazmjera između pisanih i materijalnih izvora toga doba te malobrojnosti nalazišta. Brojnost potonjih se, ističe autor „Predgovora“, povećala u posljednjih dvadesetak godina zahvaljujući naporima slovenskih i hrvatskih arheologa (među kojima je i autor ove knjige), stoga su se i prilike za nove spoznaje o gorućim pitanjima znatno povećale.

U prvom poglavlju naslovljenom kao „Uvod“ (9-11) autor između ostalog upoznaje čitatelje s metodologijom rada te područja svojega zanimanja i istraživanja smješta u geografski prostor. Radi se o području do Soče na zapadu, području oko rijeka Drave, Mure i Zale na sjeveru, gorju Papuk na istoku te rijekama Uni, Krki i naposljetku Jadranskome moru na jugu. Razlozi odabira leže upravo u činjenici da se radi o predjelima različitih geografskih, klimatskih i ostalih karakteristika te time i različitih uvjeta za naseljavanje. Predmet analize predstavlja širi kontekst i usporedbu s nalazištima i nalazima zapadnoga područja koje naseljavaju Slaveni, a centralni dio analize čine keramički ostaci, iako se ne izostavljaju ni ostali pokretni nalazi, kao ni nalazišta u cjelini te objekti. Ističu se tehnološka i tipološka

vrednovanja nalaza te pokušaj njihova novoga klasificiranja, posebno određivanjem starosti metodom radioaktivnoga izotopa ugljika (analiza C14).

Sljedeće poglavlje „O Slavenima“ (12–32) u nekoliko potpoglavlja donosi najosnovnije spoznaje o značajkama života, kulturi i smještaju starih Slavena. Ukratko se obrađuju brojni problemi i teorije vezane za Slavene, primjerice pitanje njihove prapostojbine, etnogeneze te procesa koji su doveli do njihova preseljenja. Pri pretpostavkama o slavenskoj prapostojbini posebno se ističe važnost lingvističkih istraživanja, primjerice hidronima u Zakarpaću, za koje se pak smatra kako su praslavenskoga podrijetla. Brojni istraživači smatraju kako se slavenska prapostojbina nalazila upravo na tim područjima, točnije između rijeka Dunava i Pripjata. Pitanje etnogeneze slavenskih naroda još je uvijek predmet žučnih rasprava među znanstvenicima, a vrlo je često podložno političkoj „klimi“. Autor nadalje donosi i popis poznatih izvora koji spominju Slavene, od najranijih spomena Slavena iz pera grčkih i rimskih autora (Herodot, Plinije Stariji, Tacit, Klaudije Ptolemej...), do onih bizantskih (Pseudocezarije, Prokopije, Pseudomauricije, Ivan Efeški, Konstantin VII. Porfirogenet...), koji Slavene spominju većinom u kontekstu bizantskih sukoba s Avarima u kojima su Slaveni sudjelovali kao avarsko pješništvo (Pseudomauricijev *Strategikon*), ali i u kontekstu naseljavanja pojedinih slavenskih naroda, poput primjerice Hrvata i Srba (*De administrando imperio* Konstantina VII. Porfirogeneta), te naposljetku i ostalih pisaca i izvora (Jordan, Pavao Đakon, pismo pape Grgura I. ravenkom egzarhu iz 599., misija opata Martina, Rižanski placit...). Posebno se ističu teorije o valovima seoba Slavena i njihove datacije pa se tako prema nekim teorijama i izvorima prvi naseobinski val Slavena, primjerice na prostor Istre, odigrao krajem 6. stoljeća, dok neke teorije sugeriraju da se naseljavanje odigralo nešto kasnije, točnije početkom 7. stoljeća. Rižanski placit (804.) svjedoči kako početkom 9. st. Slaveni već „žive i obrađuju zemlju u zaleđu istarskih gradova“. Autor se nadalje pozabavio pitanjem jezika i lingvistike Slavena naglašavajući važnost lingvističkih istraživanja za lociranje slavenske prapostojbine, ali i utjecaja jezika domicilnoga stanovništva na slavenski tijekom naseljavanja. Posebno zanimljivo potpoglavlje knjige odnosi se na vjerovanja i duhovni život Slavena, a sastoji se od nekoliko tema koje obuhvaćaju religiju općenito, bogove i kulturna mjesta, pogrebne rituale, proces pokrštavanja, odnosno kraj poganstva te naposljetku i toponomastiku u odnosu na kult. O slavenskim se vjerovanjima zna vrlo malo pa su

upravo toponomastička istraživanja, primjerice mjesta koja nose ime ili pak podsjećaju na imena pojedinoga slavenskog boga (Perun, Veles, Triglav...) ključna u njihovim pokušajima rekonstrukcije, pri čemu autor za mnoge ideje i rekonstrukciju ističe zasluge Radoslava Katičića. Slavenski je panteon izgrađen na indoeuropskom naslijeđu, stoga ne čudi sličnost osobina slavenskih bogova s onima ostalih indoeuropskih naroda poput Kelta, Germana, Balta i Romana. Zanimljivost leži i u činjenici da su postojale određene regionalne posebnosti u vjerovanjima Slavena, što autor pripisuje raznim utjecajima okoline te raseljavanju naroda. Kraj poganstva i pokršćavanje Slavena predstavlja dugotrajan proces od nekoliko stoljeća (8./9. – 12. st.) te naglašava kako postoje brojni primjeri dvovjerja, o čemu svjedoči i nekoliko legendi, ali i pogrebni rituali pri prelasku sa spaljivanja na pokapanje pokojnika, u kojima se nazire bojazan da pokojnik ne napusti grob pa ga se sprječava svojevrsnim sakaćenjem tijela (odsijecanje glave, udova, probijanje klinom...), o čemu svjedoče neki nalazi grobova, primjerice u Istri (Čelega kraj Novigrada, Zojčiji brč [„Zajčji brijeg“] kod Velog Mluna).

„Materijalni tragovi Slavena između Panonije i Jadrana“ (33-174) ključno je poglavlje knjige, a predstavlja pregled i analizu ranosrednjovjekovnih nalaza i nalazišta od 6. do 8. stoljeća. Budući da nalazi i nalazišta s odabраних područja istraživanja sadrže međusobno različite, odnosno zasebne osobine, autor ih predstavlja pojedinačno u tri različite skupine, a radi se o području međuriječja Mure i Drave te Drave i Save, zatim širemu području Istre, Krasa i Hrvatskoga primorja te naposljetku području zadarske okolice koja, kako autor naglašava, u ovome slučaju može poslužiti kao primjer sličnih nalaza na dalmatinskom području. Autor za svaku skupinu donosi kraći tipološki pregled i opis nalazišta i nalaza po državama (Austrija, Slovenija, Hrvatska, Mađarska, Italija), osvrćući se posebice na naselja te tipove objekata, groblja i pokretne nalaze, među kojima se ističe keramičko posuđe, no nisu izostavljeni ni pokretni nalazi izrađeni od drugih materijala. Nalazi i nalazišta skupine Drava – Mura – Sava ističu se među ostalim dvjema skupinama zbog bolje istraženosti te time i veće mogućnosti donošenja zaključaka, dok za potonje autor naglašava kako ih je vrlo teško odijeliti zbog preklapanja u nekim instancama. Osim pregleda naselja i groblja, autor za prvu skupinu nalaza donosi i detaljne analize pojedinih čimbenika vezanih za nalazišta, među kojima se posebice ističu analiza struktura naselja te detaljna analiza keramičkoga posuđa. Pri analizi je

posebna pozornost posvećena dotadašnjim tipologijama ranoslavenskoga keramičkog posuđa u Europi, određivanju karakterističnih osobina posuđa, dataciji keramičkih nalaza pomoću analize C14, čemu su priloženi statistički podaci i analiza. Slijedi pregled tehnike izrade posuđa, pri čemu se ističe pojava rupičaste keramike kao jednoga od najčešćih oblika u najranijoj fazi ranoslavenske keramike, zatim oblici posuda, ukrasi te tipološke usporedbe. Uz analizu ranoslavenske keramičke produkcije, autor donosi i pregled te karakteristike ostalih keramičkih produkcija, pri čemu se ističu germanska, avarska te romanska starosjedilačka tradicija. Arheološki ostaci (većinom iz razdoblja 6. i 7. stoljeća) na području skupine Kras – Istra – Rijeka nešto su skromniji od onih skupine Drava – Mura – Sava, a najviše se to odnosi na činjenicu da nije istraženo gotovo nijedno naselje koje pripada ranoslavenskim doseljenicima, što autor povezuje s velikom gustoćom naseljenosti Istre romanskim stanovništvom. Osim romanskih naselja smještenih na zapadnoj obali i u južnom djelu Istre, unutrašnjost poluotoka obiluje nalazima takozvanih barbariziranih grobalja, za koja je pak nemoguće odrediti etničku pripadnost pa se pretpostavlja da bi barem dio mogao pripadati Slavenima. Ranoslavenski keramički ostaci na području ove skupine relativno su malobrojni i nedovoljni za donošenje cjelovitih zaključaka. Ističe se uporaba keramike romanske tradicijske izrade, kako svjedoče neka nalazišta (primjerice Guran), i do razdoblja razvijenoga i kasnoga srednjega vijeka. Brojna nalazišta toga razdoblja ukazuju na nesigurnost i nemirna vremena, a posebno se to očituje u preobrazbi pojedinih naselja u zbjegove i prostore za zaklon te uništavanju naselja bez obrambenih struktura (bivše *villae rusticae*), a nešto kasnije i onih slabije utvrđenih (Sipar, Bizantski Kastrum na Brijunima, Gusan). Sve to navodi na pretpostavku o prisutnosti Slavena na istarskom području, isprva u ulozi napadača i pljačkaša, zatim kao bizantskih najamnika te naposljetku i doseljenika. Treća skupina, Zadar – sjeverna Dalmacija, u mnogočemu se nadovezuje na drugu. Autor ističe fenomen nedostatka naselja s obzirom na velik broj grobalja s bogatim grobnim priložima, među koje spadaju keramički ostaci, ali i ostali pokretni nalazi poput nakita i oružja (8. i 9. stoljeće). Brojna su pitanja i polemike koje se nameću pri istraživanju te skupine, a tiču se prvenstveno razjašnjenja zagonetke točne datacije doseljenja, ali i etniciteta prvih doseljenika, odnosno pitanja jesu li prvi doseljenici bili neko „bezimeno“ pleme Slavena ili se otpočetak radilo o plemenu Hrvata.

„Zaključne rasprave“ (175-182) ukratko donose pregled najvažnijih pitanja i problema koji proizlaze iz prethodnih poglavlja. Ističe se pregled stanja istraživanja, gdje autor predstavlja glavne probleme i teškoće s kojima se susreće arheologija, a najčešće se tiču devastacije, nedovoljnosti tehnoloških istraživanja i opremljenosti te naposljetku i neobjavljivanja. Goruća pitanja i brojne nedoumice donosi i tema naseljavanja, pri čemu su obrađeni neki od aspekata fenomena poput, primjerice, kontakta doseljenika sa starosjediocima, doticaja s Avarima, pitanja poklapanja informacija koje donose pisani izvori s rezultatima koje nude arheološka istraživanja itd.

Slijede „Katalog nalaza“ (183-287) s popisom nalaza i nalazišta uz pripadajuće crteže te „Popis literature“ (288-298).

Rani srednji vijek između Panonije i Jadrana. Ranoslavenski keramički i ostali arheološki nalazi od 6. do 8. stoljeća cjelovit je i zanimljiv prikaz dosadašnjih i najnovijih istraživanja mnogih aspekata ranoslavenske prisutnosti na ovim prostorima te kao takav i izrazito koristan široj znanstvenoj javnosti, ali i svim zaljubljenicima u arheologiju i povijest. Radi se o bitnom prinosu istraživanju jedne od slabije istraženih i uopće istraživanih tema ranosrednjovjekovlja, stoga knjiga ima važnu ulogu u podizanju zanimanja za njim te u pozivu na daljnja istraživanja i popunjavanja „slagalice“ novim spoznajama.

Gabriela Braić

Buzetski statut / Statuto di Pingvente MCCCCXXXV, Kolana od statuti, knjiga IV, ur. Neven Budak, Buzet: Grad Buzet, 2017., 486 str.

Uvodeći čitatelje u svoju monografiju o suvremenoj literarnoj kritici uopće, a posebno u poglavlje o „dokazima“ u humanistici i njihovoj usporedbi s onima iz područja prirodnih znanosti, Matthew L. Jockers, danas profesor engleskoga jezika na Sveučilištu Nebraska u Lincolnu, prisjeća seavnoga susreta s kolegama i popratnoj idealističkoj raspravi o argumentaciji u polju kojem pripadaju. Tvrdi Jockers, naime, sljedeće: „There was controversy when we came to discuss the «critical enterprise» and what it means to engage in literary research. The very term research was discussed and debated, with the lone scientist in the group suggesting, asserting,